

CUCERIREA INDEPENDENȚEI ROMÂNIEI, MOMENT DECISIV AL ISTORIEI NAȚIONALE

Dan Berindei

Ideea de independență reprezintă o permanență în istoria milenară a poporului român și a înaintașilor săi. Lupta îndârjită a daco-geților pentru a-și păstra libertatea, ca și sacrificiul suprem al regelui Decebal se înscriu nemuritor în vechea istorie a patriei. Rezistența daco-romanilor, a străromânilor și apoi a românilor pe pământul străbun, au asigurat o continuitate de necontestat unui popor care a știut să se afirme neconținut ca purtător al ideii de libertate la Dunăre, Carpați și Marea Neagră.

Cind condițiile istorice au înlesnit acest lucru, s-au constituit statele feudale românești, sub semnul luptei pentru neatîrnare, ca entități europene de sine stătătoare. După ce Imperiul otoman a supus dominației sale popoarele Peninsulei Balcanice, statele românești, singurele în zonă, și-au conservat ființa, deși au fost constrinse să accepte suzeranitatea sultanilor, dar impunând Porții recunoașterea propriilor lor domni, a unei administrații și chiar a unor forțe armate proprii. Niciodată țările române n-au fost transformate în pașalicuri și ele și-au păstrat autonomia chiar și atunci cînd otomanii au căutat, mai ales în timpul perioadei fanariote, să accentueze subordonarea lor.

Zorii epocii moderne au înregistrat declanșarea unor procese decisive. De la neam s-a trecut treptat la națiune modernă, de la conștiința de neam s-a trecut la conștiința națională; unitatea, modernizarea și independența s-au impus ca idei-forță ale noii perioade istorice ce se inaugura. Ritmul istoric s-a intensificat. Mutații hotărîtoare au avut loc în condițiile unei accentuări a confruntărilor sociale. Marea răscoală transilvană din 1784, revoluția din 1821 și cea din 1848 s-au succedat la relativ scurte intervale istorice. Întreaga societate românească se găsea în efervescență. În aceste noi împrejurări, ideea de independență se găsea într-un raport necesar de corelare cu cea de unitate, durabilitatea concretizărilor lor depinzînd de interdependența lor, în epoca în care vechea orînduire feudală era înlocuită prin noile structuri moderne.

Încă din perioada războiului ruso-turc din 1767—1774, grupuri de boieri s-au găsit implicate în acțiuni politico-diplomatice a căror motivație, într-o perspectivă istorică, era evident pregătirea schimbării statutului internațional al Principatelor, dobîndirea independenței — dorită de toate clasele și păturile sociale, fiecare însă de pe poziții reflectînd și propriile interese de clasă. Memoriile care au fost înaintate unor mari puteri, nuanțate cu abilitate, încă din timpul negocierilor de pace de la Focșani¹ ori

¹ Banul Mihai Cantacuzino, *Genealogia Cantacuzinilor*, publicată și adnotată de N. Iorga, București, 1902, p. 485 și urm.

cele înaintate țarinei Caterina a II-a, ca și introducerea în circuitul diplomatic a capitulațiilor, menite a contribui la motivația și justificarea modificării statutului internațional al Principatelor Române, demonstrează un neîndoiește simț politic. Dar acești mari boieri erau totodată labili, gata de a-și părăsi pozițiile, de îndată ce se simțeau primejduiți și implicit acțiunile lor au fost lipsite de finalitate, ceea ce se explica însă, ce este drept și prin împrejurările istorice date, încă nedeplin prielnice marilor schimbări așteptate. În ceea ce i-a privit pe boieri, situația se va menține în această privință aceeași și la începutul secolului al XIX-lea, când memorii boierești au fost adresate țarului Rusiei, împăratului Austriei dar mai ales lui Napoleon I², fără ca să aibă loc vreo schimbare decisivă în destinele țărilor române.

Odată cu revoluția din 1821, care a pus în fața poporului român sarcini istorice deosebite, inaugurând o nouă etapă, hotăritoare, aceea care a avut ca rezultat final constituirea României moderne și independente, marile obiective naționale au intrat în faza unei concretizări în cursul a mai puțin de un veac. Tudor Vladimirescu a trebuit și el să dea dovadă de tact și destoinicie politico-diplomatică, dar aceasta nu l-a împiedicat ca cel puțin în unele luări de poziții să dezvăluie gândul său întreg și aceasta, neîndoiește și în ceea ce privea neatirnarea țării. La Slatina, înainte de a porni cu „Adunarea norodului” spre București, el și-a dezvăluit în fața pandurilor țelurile legate de modificarea statutului internațional al Țării Românești, dar de fapt erau obiective care corespundeau năzuințelor întregii națiuni. „Noi vom înlesni doar trecerea prințului Ipsilanti peste Dunăre, ca să meargă pentru libertatea patriei sale — spunea conducătorul revoluției — iar nouă ne vor ajuta rușii ca să luăm cetățile de pe pământul țării noastre (teritoriul raielelor de pe malul stîng ocupate de otomani în secolele XV și XVI—subl. D.B.) și apoi ne vor lăsa *liberi și cu legile noastre*...”³ (subl. ns.). Năzuința spre independență era exprimată direct, fără ezitare.

În perioada următoare revoluției, neatirnarea s-a impus stăruitor ca unul din obiectivele majore ale națiunii moderne care și trăia momentele de deplină constituire. Deși a accentuat protectoratul țarist, tratatul de la Adrianopol din septembrie 1829 a slăbit evident legăturile de vasalitate față de Poarta otomană. Autonomia deplină a fost reafirmată ca un drept inalienabil al Principatelor, orașele dunărene de pe malul stîng au fost restituite Țării Românești, monopolul economic al Imperiului sultanilor a fost cu totul înlăturat⁴. Regulamentul organic a inaugurat neîndoiește o etapă de modernizare, dar procesul era limitat și dirijat de puterea protectoare, care, totodată, apăra interesele boierimii și în special ale marelui boierim pe plan economico-social. Efervescența societății românești în ansamblul ei, în condițiile destrămării avansate a feudalismului și a ascensiunii capitaliste, s-a accentuat, mișcarea de eliberare urmărind atît restructurarea ordinii social-politice, cît și marile țeluri ale *unității și independenței*. Societatea „Constituția” de la Lugoj, ori „conspirația” polonului Adolf David de la Sibiu — ultimul înțelegînd atît de bine nece-

² Vezi Emil Virtosu, *Napoleon Bonaparte și proiectul unei „republici aristo-democraticești” în Moldova, la 1802*, București, 1947.

³ Ilie Fotino, *Tudor Vladimirescu și Alexandru Ipsilanti în revoluția din anul 1821, supranumită Zavera*, București, 1874, p. 57.

⁴ D. A. Sturdza și alții, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, București, 1900, vol. I, p. 318 și urm.

sitatea stringerii laolaltă a tuturor românilor — au acționat în direcții favorizante nu numai a constituirii unui stat unitar românesc, dar și a neatîrnării sale⁵. În 1838, „provocat” de emigrația revoluționară poloneză, colonelul Ioan Cămpineanu, conducător al mișcării innoitoare din Țara Românească, a alcătuit documentele ei programatice fundamentale, în care ideea independenței și-a găsit firese o poziție centrală. Cămpineanu urmărea „a mintui suveranitatea română” și „a întoarce o patrie slobodă și independentă către toate mădularile răspindite ale neamului lor”⁶; de altfel, unul din documentele menționate era intitulat edificator *Act de unire și independență*⁷. Nu întâmplător, „Conjurația confederativă” din Moldova avea în vedere în 1839 între țelurile ei și neatîrnarea statului ce propunea a fi creat și firese mișcarea revoluționară din 1840 condusă de Mitică Filipescu, în care și-a făcut ucenicia revoluționară și Bălcescu⁸, ca și *Frăția* organizată în 1843 și care va organiza izbucnirea revoluției în 1848 au avut și ele în vedere, cel puțin într-o perspectivă, dobîndirea independenței pentru România ce o doreau înfăptuită.

Revoluția pașoptistă, moment de deplină cristalizare a națiunii în focul luptei pentru libertate, a dat noi dimensiuni și obiectivului sacru al independenței, deși lucrul a putut fi cu greu mărturisit în documentele revoluționare date publicității în condițiile în care Europa era încă dominată de puteri conservatoare. În schimb, în *Prințiunile noastre pentru reformarea patriei*, grupul de revoluționari moldoveni care le-a alcătuit, sub puternica impresie a mării adunări de la Blaj, a introdus ca punct final: „Unirea Moldovei și Valahiei într-un singur stat neatîrnat românesc”⁹ (subl. ns.).

În cursul deceniului următor, procesul constituirii statului modern român avea să cunoască un prim moment hotărîtor de concretizare ireversibilă. Prin dubla alegere a colonelului Alexandru Ioan Cuza Unirea Principatelor a devenit o realitate istorică. Dar înlăturarea nefirescului hotar de la Milcov n-a reprezentat doar alăturarea a două țări ale românilor, ci crearea unui stat nou, cu structuri unitare, nucleul în jurul căruia aveau să se adune în perioadele următoare toate provinciile românești supuse încă dominației străine. Or acest stat nou trebuia totodată să fie un stat liber, ferit de imixtiuni din afară, putîndu-și afirma pe deplin ființa națională ca entitate componentă în marea familie a statelor europene. Nu numai Unirea fusese, de altfel, fervent cerută în anii grei următori reprimării revoluției din 1848, ci și neatîrnarea. „O patrie mare și independentă” era revendicată de tinerii români strînși în jurul revistei „Junimea română”, în primăvara anului 1851 și în același an „Republica română”, organ al revoluționarilor exilați cerea și ea „o patrie independentă și liberă”, definită de Cezar Bolliac drept „o singură republică democratică, solidară de toate republicile națiilor Europei”¹⁰. În timpul războiului Crimeii, cînd „problema românească” s-a impus ca o importantă „problemă europeană”,

⁵ I. Boroș, *Constituția, societate secretă română din Lugoj, 1830—1834*, Lugoj, 1928; Carol Gollner, *Conspirația emigrantului polon Adolf David*, în „Revista istorică”, XXIII (1937), nr. 7—9, p. 235—249; Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională, 1834—1849*, București, Edit. Academiei, 1967, p. 216, 311.

⁶ *Ibidem*, p. 216.

⁷ *Ibidem*, p. 216—218.

⁸ Vezi G. Zane, *Le mouvement révolutionnaire de 1840*, București, Edit. Academiei, 1964.

⁹ *Istoria României*, București, Edit. Academiei, 1964, vol. IV, p. 53.

¹⁰ Dan Berindei, *Cucerirea independenței (1877—1878)*, București, Edit. științifică și enciclopedică, 1977, p. 20.

Dimitrie Brătianu propunea, în aprilie 1855, bărbatului de stat englez Robert Peel „crearea unui stat independent la Dunărea de Jos”¹¹. Spre sfârșitul aceluiași an, consulul general al Franței Louis Bécларd recomanda a se realiza „unirea Țării Românești și a Moldovei într-un stat independent”, ceea ce avea să confere noului stat „capacitatea de a înlăptui el însuși... reformele de detaliu”¹². Cînd Unirea a devenit o realitate, un diplomat belgian avea să sintetizeze cu luciditate noua situație ce se crease: „Dubla alegere echivalează cu Unirea Principatelor; Unirea Principatelor înseamnă independența lor”¹³.

În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza împrejurările generale n-au îngăduit a se trece la realizarea celui de-al doilea pas pe calea constituirii României unitare și independente. Neatîrnarea n-a putut încă să fie dobîndită, dar în mod evident au fost create baze temeinice pentru această următoare cucerire istorică a națiunii române. Încă din vara anului 1859, domnitorul însuși își definise în această privință propria poziție. Scriind lui Vasile Alecsandri, prietenul și sfetnicul său, Cuza îi arăta că era „convins de necesitatea de a se acționa energic și de a se scoate toate avantajele posibile din evenimentele care se pregătesc pentru fericirea și independența poporului”¹⁴. Dacă în vremea sa, neatîrnarea n-a fost dobîndită, în schimb atît pe plan politico-diplomatic, cît și militar lucrul a fost pregătît. Alexandru Ioan I și sfetnicii săi au știut să afirme statul național român ca o entitate politică europeană, pe care treptat puterile europene au acceptat-o ca atare. Relațiile cu Poarta otomană au devenit în bună măsură formale și în orice caz era evident că noul stat românesc dobîndise, în fapt, o situație de cvasi-independență. Întărirea și modernizarea armatei au conferit Principatelor Unite Române forța necesară implicării lor viitoare într-o acțiune de eliberare¹⁵.

Deceniul premergător redeschiderii problemei orientale a fost și o perioadă de intense pregătiri în vederea schimbării statutului internațional al României. Într-un discurs electoral din luna decembrie 1868, reprodus și într-o depeșă a reprezentantului consular al Franței la București, I.C. Brătianu îndemna la înarmare în vederea cuceririi independenței în colaborare cu popoarele balcanice. „Grecia, Serbia și România — spunea bărbatul de stat — sînt chemate să rezolve problema Orientului”¹⁶; de altfel, dacă negocierile cu Grecia nu fuseseră finalizate, cu Serbia fusese încheiat în același an un tratat de alianță¹⁷. Însuși noul domnitor Carol de Hohenzollern era interesat într-o cucerire a independenței. Un raport al reprezentantului Franței la București corela dorința de neatîrnare a principelui Carol cu necesitatea acestuia de a-și consolida poziția în interior, de „a stăpîni tendințele revoluționare” și de a face față „pasiunilor antidi-

¹¹ Al. Cretzianu, *Din arhiva lui Dimitrie Brătianu*, București, 1934, vol. II, p. 5—6.

¹² *Independența României. Documente*, București, Edit. Academiei, 1977, vol. II, partea I, p. 7—8.

¹³ *Ibidem*, p. 16.

¹⁴ R. V. Bossy, *Agenția diplomatică a României în Paris și raporturile politice franco-române sub Cuza Vodă*, București, 1931, p. 166.

¹⁵ Vezi detalii în Dan Berindei, *Unirea Principatelor — preludiu al independenței de stat depline a României*, în „Anale de istorie”, XXI (1975), nr. 3, p. 45—56.

¹⁶ *Independența României. Documente*, București, Edit. Academiei, 1977, vol. II, partea I, p. 40.

¹⁷ Vezi N. Ciachir și C. Bușe, *Cu privire la tratatul de alianță româno-serb din 1868*, în „Revista arhivelor”, IX (1966), nr. 1, p. 189—204.

nastice”¹⁸. În același deceniu, în 1873, guvernul conservator a încercat să dobândească neatîrnarea prin negocieri cu o parte a marilor puteri. Era însă o soluție nerealistă, utopică și irealizabilă în condițiile internaționale existente. În schimb, încheierea de convenții economice — chiar dezavantajoase! — menite a impune acceptarea de către puteri a României ca o entitate de sine stătătoare europeană, a contribuit la pregătirea statului viitor de neatîrnare¹⁹.

În vara anului 1875, redeschiderea problemei orientale prin izbucnirea războaielor din Herțegovina și Bosnia a inaugurat o etapă istorică decisivă și pentru viitoarele destine ale României. „Dar România — se scria, în mod semnificativ, la 13/25 noiembrie 1875 în „Românul”, organul liberalilor radicali — ce devine și ce face în aceste împrejurări atât de grave, de la cari, după cum ea va ști să se folosească de evenimente, poate să depindă mărirea sau decăderea ei?” În noile împrejurări și guvernul conservator, deși cu unele reticente, a trebuit să se implice. Dacă în vara anului 1875, guvernul dezmințise pregătirile militare pe care i le atribuisese Poarta, la începutul anului 1876, o circulară semnată de Lascăr Catargiu mărturisise față de aceste pregătiri, pe care le motiva prin „prudență și prevedere” și le lega de „concentrările de trupe otomane”. Guvernul declara că nu intenționa „să rămână un spectator nepăsător” dacă neutralitatea țării „ar fi amenințată, fie prin acte de agresiune din partea Turciei, fie prin intervenția vreunei alte puteri, care ar dori, indiferent în ce scop, să ocupe România”. Nota mai arăta răspicat că România nu făcea „în nici un fel parte integrantă din Imperiul otoman, așa cum îi place Sublimei Porți să pretindă” și preciza că „Europa știe că România n-a fost nici cucerită, nici părăsită la bunul plac al Turciei, așa cum Sublima Poartă ar fi dorit să lase să se creadă”. Nota mai reproșa tratatului de la Paris din 1856 că nu făcuse din România „un stat puternic și complet independent”²⁰. Era evident vorba de un nou limbaj și se vedea că țara se afla în preziua unor evenimente hotărâtoare.

Conservatorii au fost răsturnați de la putere și locul lor a fost luat de un guvern al coaliției opoziționiste, reflectînd un larg spectru politic, dar numai pentru scurtă vreme, deoarece în vara anului 1876 conducerea guvernului a fost asumată de o formație dominată de liberali sub conducerea lui I.C. Brătianu. Tot în vara anului 1876, printr-un amplu memoriu, Mihail Kogălniceanu, în calitatea sa de ministru de externe, încercase să determine Imperiul otoman la concesii, cerînd a se recunoaște României „individualitatea”²¹. Ar fi fost însă vorba, de fapt, de o indirectă acceptare de către puterea suzerană a neatîrnării statului român. Comentînd acest document, agentul diplomatic al Rusiei la București, I.A. Zinoviev, remarca cu perspicacitate că „nici în circulara sa, nici în memoriu, domnul Kogălniceanu nu pronunță cuvîntul independență, dar natura unora din cererile sale arată foarte bine că scopul său este de a revendica în favoarea țării sale, drepturile unui stat suveran”²². În realitate a fost o ultimă ten-

¹⁸ *Independența României. Documente*, București, Edit. Academiei, 1977, vol. II, partea I, p. 56.

¹⁹ Dan Berindei, *op. cit.*, p. 45; Idem, *Introducere la Independența României. Documente*, București, Edit. Academiei, 1977, vol. II, partea I, p. XIV.

²⁰ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, București, Edit. Academiei, 1954, vol. I, partea II, p. 64—67.

²¹ *Ibidem*, p. 192 și urm.

²² Dan Berindei, *Introducere la Independența României. Documente*, București, Edit. Academiei, 1977, vol. II, partea I, p. XIX.

tativă și poate mai mult un gest care obliga Poarta să refuze public îndeplinirea ardentei năzuințe a românilor.

Tendențele spre o generalizare a conflictului din sud-estul Europei erau evidente. Răscoala bulgarilor și intrarea în război a Serbiei și a Muntenegrului dusese la cuprinderea în flăcările luptei de eliberare a aproape întregii Peninsule Balcanice. O intervenție a Rusiei se anunța și ea și existau evidente tendințe spre un acord între Rusia și Austro-Ungaria, în temeiul căruia cea dintâi dintre puteri avea să aibă „mină liberă” în apropiata ei acțiune. O nouă circulară a lui Kogălniceanu evidenția la 20 iulie/1 august 1876 tensiunile existente în România. El afirma fără să ezite puterile simpatii ale statului român față de lupta de eliberare a popoarelor balcanice și anunța că „neutralitatea și tăcerea” României nu mai puteau dura multă vreme în condițiile date. Kogălniceanu reliefa faptul că „frământarea în sinul poporului nostru crește pe zi ce trece”, că „un mare partid politic de la noi s-a și pronunțat categoric în favoarea creștinilor” și că „armata română freamătă sub jugul disciplinei, doritoare să ia parte la luptă”²³.

De la sfârșitul verii anului 1876 România a intrat într-o etapă de pregătire a implicării ei în conflagrația în curs de desfășurare. Pentru a „controla” jocul marilor puteri, Brătianu s-a deplasat la Sibiu unde a avut o întrevedere cu împăratul Franz Iosef, iar după aceea au urmat negocierile de la Livadia. Negocierile nu s-au anunțat simple, mai ales că România trebuia să evite ca în locul independenței mult dorite să cadă victimă acțiunilor marilor imperii. Din această cauză, tratativele s-au desfășurat la București, în continuare, timp de o jumătate de an, până când s-a ajuns la încheierea convenției în temeiul căreia România avea să se implice în conflict. Până atunci, se încercase încă să se obțină pe calea unor negocieri acceptarea tacită de către puteri și, în primul rînd de către puterea suzerană, a modificării statutului internațional al țării. Dar lipsită de luciditate, Poarta otomană adoptînd o nouă Constituție, în care statul român era trecut printre „provinciile privilegiate”, a închis această cale de soluționare. Înțelegerea cu Rusia și implicarea în luptă a apărut în consecință ca singura posibilitate pentru realizarea obiectivului fundamental al neatinării.

La 4/16 aprilie 1877, revenit la conducerea Ministerului de Externe pe care-l părăsise timp de jumătate de an, Kogălniceanu semna convenția cu Rusia, prin care era asigurată armatei acesteia „libera trecere prin teritoriul României și tratamentul rezervat armatelor amice”. Prin convenție Rusia „se obliga a menține și a face a se respecta drepturile politice ale Statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României”²⁴. Nicăieri nu era amintită supunerea României suzeranității otomane, deschizîndu-se calea recunoașterii neatinării. La 12/24 aprilie, Rusia declara război Turciei și armata rusă a trecut frontiera română îndreptîndu-se spre Dunăre. Mobilizate, diviziile III și IV au ocupat poziții în sudul Munteniei, apărînd Bucureștii de o eventuală invazie otomană, iar diviziile I și II au preluat paza frontierelor oltenice. În aceste condiții, acoperită, armata rusă a putut să-și desfășoare nestîngherită marșul spre Dunăre, beneficiînd, de altfel, în această privință și de căile ferate românești.

²³ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, București, Edit. Academiei, 1954, vol. I, partea II, p. 292–294.

²⁴ *Ibidem*, vol II, p. 111 și urm.

Orașele dunărene au fost bombardate de artileria otomană, unități neregulate otomane au întreprins incursiuni pe malul stîng al Dunării răpind șleperi cu grîne ori cirezi. În consecință, s-a ajuns la replica artileriei românești, la 26 aprilie/8 mai iar apoi, la 29 aprilie/11 mai a fost decisă în parlament starea de război față de Poarta otomană, România fiind un „stat de sine stătător”²⁵. La 9/21 mai 1877, zi decisivă în calendarul națiunii, Parlamentul avea să proclame față și fără rezerve neatîrnarea țării. „În stare de rezel, cu legăturile rupte — a declarat atunci Kogălniceanu — ce sintem? sintem independenți; sintem națiune de sine stătătoare... Am ajuns la scopul urmărit nu de azi, ci pot zice, de secole și mai cu deosebire urmărit de la 1848 încoace...” După discursul lui Kogălniceanu, Camera a adoptat aproape în unanimitate o moțiune prin care lua act că „independența absolută a României” primise „consacrarea oficială”. La rîndul său, Senatul a votat și el o moțiune prin care declara că statul român era „independent” și totodată invita guvernul „a lucra ca independența... să fie recunoscută și garantată de marile puteri europene”²⁶. Pe străzile capitalei, o mulțime „beată de entuziasm” — expresia aparține unui corresponsent de presă străin²⁷ — a salutat marele moment istoric.

Dar în condițiile rezervei pe care marile puteri au adoptat-o față de actul istoric săvîrșit de Parlamentul român, se impunea ca această proclamare a neatîrnării să fie consfințită printr-o participare efectivă și eficientă la operațiile militare, în temeiul căreia România să poată revendica, la masa tratativilor, recunoașterea de către concertul puterilor europene a noului ei statut internațional. Acest lucru nu s-a putut însă realiza cu ușurință, nu atît datorită lipsei de entuziasm a armatei și a întregii națiuni, cit și din cauza ezitărilor manifestate de guvernul țarist — mai puțin de înaltul comandament militar avînd în frunte pe marele duce Nicolae — în a accepta această colaborare pe cîmpul de luptă, care, de altfel, trebuia spus, nu fusese stipulată în convenția de la 4/16 aprilie. Și totuși împrejurările au facilitat participarea efectivă la operațiile militare sud-dunărene a oștirii române. Încă de la 14/26 mai, în „Românul” se scrisese: „...dorința noastră cea mai vie este de a vedea armata noastră trecînd Dunărea și mergînd să contribuiască la nimicirea unei dominațiuni devenită odioasă lumii întregi”. Cercurile socialiste se alăturau și ele fervoarei generale. „Azi însă e timpul cînd românii, arăta în primul său număr „Socialistul”, în avîntul și entuziasmul suvenirurilor trecute, iau armele pentru a-și apăra independența”²⁸. În aceste împrejurări, atît domnitorul cit și guvernul au depus străduințe spre a obține acceptul marelui puteri aliate pentru această conflurare în domeniul militar. Tentativele s-au lovit însă de răspunsuri evazive.

Evenimentele militare au condus la o cotitură în această problemă crucială. Inițiate în luna iunie, operațiile armatei ruse au fost la început încununate de succes. După ce au trecut Dunărea diviziile ruse au înaintat impetuos. Tirnovo a fost cucerit la 25 iunie/7 iulie, a urmat la 7/19 iulie ocuparea pasului Șipca, iar o săptămînă mai tîrziu a Starei Zagora, dincolo de Balcani. Drumul spre Constantinopol părea deschis. Între timp,

²⁵ Dan Berindei, *Cucerirea independenței României...*, p. 73.

²⁶ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, București, Edit. Academiei, 1952, vol. II, p. 667—669; Dan Berindei, *op. cit.*, p. 74—76.

²⁷ *Ibidem*, p. 76.

²⁸ Numărul din 26 mai 1877.

la Dunăre armata de vest rusă cucerise Nicopole cu concursul solicitat al artileriei românești de pe malul stîng al Dunării. La 8/20 iulie armata rusă de vest a suferit însă un greu eșec în fața Plevnei, pierzînd aproape 3 000 de oameni. În situația creată, cercurile conducătoare țariste au dat dovadă de mai multă maleabilitate față de România. Ajutorul militar a fost solicitat și divizia IV a fost autorizată să treacă fluviul. La 18/30 iulie, noul atac rus împotriva Plevnei — puternic sistem fortificat aflat sub comanda iscusitului Osman Pașa — a eșuat, pierderile cifrîndu-se la circa 7 000 de morți și de răniți. „Turcii — a telegrafiat marele duce Nicolae lui Carol I — grămădind masele cele mai mari la Plevna, ne prăpădesc. Te rog să faci fuziune, demonstrație și, dacă e posibil, trecerea Dunării pe care o vrei. Această demonstrație este neapărată între Jiu și Corabia, pentru a-mi ușura mișcările...”²⁹

În perioada următoare, trei divizii românești au trecut fluviul alcătuind *Armata de operațiuni* pusă sub comanda generalului Al. Cernat. Alte telegrame ale marelui duce aveau să confirme necesitatea imperioasă ca armata română să colaboreze cu forțele slăbite aflate sub comanda sa. Neîndoielnic, rezervele de oameni de care Rusia putea dispune erau mari, dar distanțele ce trebuiau străbătute pentru a veni în sprijinul armatei ce lupta la sudul Dunării erau atît de mari și străbaterea lor cerea atîta timp, încît o intervenție a diviziilor românești devenea decisivă pentru a împiedica ca ostilitățile să îmbrace o înfățișare dezastruoasă pentru armata țarului. Unitățile românești au trecut fluviul și s-au îndreptat spre cîmpul de operații de la Plevna și totodată la Marele cartier rus primul ministru român obținea o reglementare a colaborării militare în condiții de egalitate, fără pierderea individualității marilor unități românești și prin conferirea comandai superioare a armatei de vest domnitorului României.

La Plevna, tinăra armată modernă română a fost la înălțimea așteptărilor. Dacă la 30 august/11 septembrie cea de-a treia bătălie pentru Plevna n-a însemnat în ansamblu un succes, românii au izbutit totuși, prin foarte grele sacrificii de sînge, să cucerească reduta Grivița. A fost pentru România un esențial moment politic de afirmare națională, de justificare a actului istoric de la 9/21 mai. „Niciodată nu aș fi crezut — a scris atunci corespondentul ziarului elvețian „Bund” — să văd atîta bravură la o trupă. Astăzi, am ferma convingere că armata română merită să fie pusă lingă orice altă armată a Europei”. Concluzia la care a ajuns „Neue Freie Presse”, este, de asemenea, demnă de a fi reținută : „Ajutorul ce-l dau românii rușilor e dar însemnat și cade greu în cumpănă”³⁰. Plevna n-a putut însă să fie cucerită decît printr-un lung asediu, încheiat abia la 28 noiembrie/10 decembrie, cînd, după ce a încercat cu desperare să iasă din încercuire, Osman Pașa, rănit, s-a predat — în miinile colonelului Mihai Cerechez — cu întreaga sa armată. Drumul spre Constantinopol era deschis. Într-o proclamație marele duce Nicolae a făcut un cald omagiu „vitejiei armatelor române”.

În timp ce diviziile românești au acționat, în partea finală a operațiilor în imediata apropiere a Dunării, eliminînd punctele de rezistență otomane încă existente, armata rusă a înaintat spre capitala sultanului. La 8/20 ianuarie 1878, Adrianopolul a fost cucerit și zece zile mai tîrziu

²⁹ N. Iorga, *Războiul pentru independența României. Acțiuni diplomatice și stări de spirit*, București, 1927, p. 127.

³⁰ Dan Berindei, *op. cit.*, p. 101.

armata rusă era în preajma Constantinopolului. În condițiile care se creaseră, Imperiul otoman a solicitat armistițiul și au fost inițiate negocierile de pace, care se vor desfășura la San Stefano. Prezența colonelului Eraclie Arion, reprezentantul României, la masa tratativelor n-a fost însă acceptată. În ceea ce privește stipulațiile tratatului ruso-turc semnat la San Stefano la 19 februarie/3 martie 1878³¹, ele asigurau independența României, Serbiei și Muntenegrului, reconstituirea unui stat bulgar, supus însă mai departe suzeranității otomane. De asemenea ele aveau în vedere restituirea către România a teritoriului dintre Dunăre și Mare, smuls de otomani cu veacuri în urmă din trupul principatului Țării Românești, dar și impuneau statului român să renunțe la județele de la nordul Dunării ce-î fuseseră restituite prin stipulațiile tratatului de la Paris din 1856. Acest tratat bilateral dintre marea învingătoare și marele invins avea să fie înlocuit, câteva luni mai târziu, la 1/13 iulie 1878, prin tratatul de la Berlin, elaborat al concertului marilor puteri³². Noul tratat avea să fie însă rezultatul negocierilor prealabile ale marilor puteri. Reprezentanții României vor fi „auziți” nu însă și „ascuți”, după expresia cinică a cancelarului Bismarck, în ceea ce privea lezarea integrității țării garantată cu toate acestea prin convenția de la 4/16 aprilie 1877.

Independența României rămânea însă marea cucerire. Proclamată de Parlamentul țării, consfințită prin curajul și jertfele armatei, ca și prin sacrificiile întregii națiuni (avind în vedere contribuțiile umane și materiale ale transilvănenilor și bucovinenilor), noul statut internațional al statului național român se vedea confirmat într-un tratat internațional. După Unirea din 1859, românii înșiși concretizaseră un al doilea moment decisiv al existenței lor istorice moderne. Greutăți vor mai fi, iar recunoașterea diplomatică a noului statut al țării, în ciuda stipulațiilor atât de clare ale tratatului de la Berlin, va mai întârzia. Aveau să intervină din nou jocul și pretextele marilor puteri, obținerea unei despăgubiri avantajoase în favoarea acționarilor de căi ferate germani implicați în afacerea Strousberg avind să întârzie până în 1880 recunoașterea României independente nu numai de Germania, dar și de Anglia și chiar de Franța. Oricum însă neatîrnarea reprezenta un act istoric ireversibil și mai însemna dobândirea condițiilor necesare pentru consolidarea și modernizarea României ca cel mai de seamă mic stat independent din Europa de Sud-Est. După cum Unirea condiționase Independența, tot așa Independența a însemnat deschiderea largă a drumului spre desăvîrsirea unificării statale a României, spre statul deplin unitar, înglobind întreaga națiune, din 1918. De altfel, cel de-al treilea moment istoric al devenirii României moderne, cel încheiat la 1 decembrie 1918, avea să fie dublat, în cursul anilor grei de implicare a țării în cea dintâi conflagrație mondială, printr-o nouă luptă pentru salvagardarea independenței grav amenințată, în condițiile izolării militare a statului român, de forțele copleșitoare ale Puterilor centrale. Dar și atunci, tot așa ca și în anii grei ai celui de-al doilea război mondial, actul istoric de la 9/21 mai 1877 se va dovedi intangibil și ireversibil. La 110 ani de la marele moment al cuceririi neatîrnării, România socialistă, purtătoare și apărătoare fermă a ideii de independență, reprezintă confirmarea, după un veac și un deceniu a viabilității unei cuceriri a poporului, a dreptului intangibil la liberă afirmare în lume a națiunii române.

³¹ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, București, Edit. A cademiei, 1955, vol. IX, p. 360 și urm.

³² *Ibidem*, p. 370 și urm.